

Internal evaluation of the Arabic language teaching department of Hazrat Masoumeh Faculty of Farhangian University of Qom¹

Rezvan Baghbani

Department Of Arabic Language And Literature, Farhangian University (IranResponsible Author)

rezvan_baghbani@yahoo.com

Nahid Nasihat

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran.

nahidnasihat@yahoo.com

Abstract

Improving quality in any educational system requires awareness of strengths and weaknesses and determining the distance from the specified goals. The internal evaluation process is capable of identifying the strengths and weaknesses, analyzing the results and providing appropriate solutions, and advancing the educational system towards the desired goals. The main purpose of this research is to accurately describe the current situation of the Arabic language teaching department of Hazrat Masoumeh Faculty of Farhangian University of Qom, the ideal situation, identify the strengths and weaknesses of the group and provide suitable solutions to reach the ideal situation. The statistical population studied in the current research includes 3 sub-populations (department director, faculty members and expert students). The set of measurement tools used in the research are questionnaires related to the group manager, faculty members and students. The judgment regarding the measured components in this research was done in four levels: excellent, good, average and weak. The results of the research showed that among the six factors evaluated by the group, four factors (goals, organizational position, management and organization of the group), (students), (teaching-learning strategies) and (educational fields and curricula) in Good condition and two factors (teachers) and (educational and research facilities and equipment) are in average condition. The overall quality status of the group is at a good level with the realization of 65.73% of the desired goals in the six evaluated factors.

Key words:

internal evaluation, educational group, faculty members, students.

¹ Date Received: 2023-10-11 Revision date: 2023-12-01 Date of admission: 2024-06-19 Online publication date: 2024-06-24

التقييم الداخلي لقسم اللغة العربية في كلية «حضرت معصومة» بجامعة فرهنجيان في قم^١

رضوان باغباني

قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة فرهنجيان إيران (المؤلف المسؤل)

rezvan_baghbani@yahoo.com

ناهيد نصيحت

أستاذ مساعد، قسم اللغة العربية وآدابها، جامعة فرهنجيان، طهران، إيران.

nahidnasihat@yahoo.com

المخلص

إن التقدم النوعي لأي نظام تعليمي يتطلب معرفة نقاط القوة والضعف وتحديد البعد عن الأهداف المرجوة. عملية التقييم الداخلي، مع تحديد نقاط القوة والضعف، من خلال تحليل النتائج وتقديم الحلول المناسبة، تعمل على دفع النظام التعليمي نحو الأهداف المرجوة. الغرض الرئيسي من هذا البحث هو الوصف الدقيق للوضع الحالي لقسم اللغة العربية في فريديس «حضرت معصومة سلام الله عليها» بجامعة فرهنجيان في قم وتحديد نقاط القوة والضعف في هذا القسم وتقديم الحلول المناسبة للوصول إلى الوضع المثالي. يتكون المجتمع الإحصائي الذي تمت دراسته في البحث الحالي من ٣ مجموعات فرعية (مدير القسم، أعضاء هيئة التدريس، والطلاب). وأدوات القياس المستخدمة في البحث هي الاستبيانات المتعلقة بمدير القسم وأعضاء هيئة التدريس والطلاب. وقد تم تقييم العناصر المقاسة في هذا البحث على أربعة مستويات: ممتاز، جيد، متوسط، وضعيف. وأظهرت نتائج البحث أنه من بين العوامل الستة التي تم تقييمها، هناك أربعة عوامل (الأهداف والوضع التنظيمي وإدارة القسم اللغة العربية)، (الطلاب)، (استراتيجيات التدريس والتعلم)، (المقررات والمناهج) في حالة جيدة. وعاملان (أعضاء هيئة التدريس) و(المرافق والتجهيزات التعليمية والبحثية) في حالة متوسطة. أن الوضع العام لقسم اللغة العربية في مستوى جيد مع تحقيق ٦٥,٧٣% من الأهداف المرجوة في العوامل الستة التي تم تقييمها.

الكلمات المفتاحية:

التقييم الداخلي، القسم التعليمي، أعضاء هيئة التدريس، الطلاب.

^١ تاريخ الاستلام: ١٤٠٢/٠٧/١٩ تاريخ المراجعة: ١٤٠٢/٠٩/١٠ تاريخ القبول: ١٤٠٣/٠٣/٣٠ تاريخ النشر على الانترنت: ١٤٠٣/٠٤/٠٤

ارزیابی درونی گروه آموزش زبان عربی پردیس حضرت معصومه (س) دانشگاه فرهنگیان قم^۱

رضوان باغبانی

گروه آموزشی زبان و ادبیات عربی دانشگاه فرهنگیان (نویسنده مسئول)

rezvan_baghbani@yahoo.com

ناهید نصیحت

استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات عربی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

nahidnasihat@yahoo.com

چکیده

ارتقای کیفیت در هر نظام آموزشی مستلزم آگاهی از نقاط قوت و ضعف و تعیین فاصله از اهداف مشخص شده است. فرایند ارزیابی درونی قادر است ضمن مشخص نمودن نقاط قوت و ضعف، با تحلیل نتایج و ارائه راهکارهای مناسب، نظام آموزشی را در جهت اهداف موردنظر به پیش ببرد. هدف اصلی از پژوهش حاضر، توصیف دقیق وضعیت موجود گروه آموزش زبان عربی پردیس حضرت معصومه (س) دانشگاه فرهنگیان قم، وضعیت آرمانی، شناسایی نقاط قوت و ضعف گروه و ارائه راهکارهای مناسب جهت رسیدن به وضعیت آرمانی است. جامعه آماری مورد مطالعه در پژوهش حاضر شامل ۳ زیر جامعه (مدیر گروه، اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی) است. مجموعه ابزارهای اندازه گیری مورد استفاده در انجام پژوهش، پرسشنامه‌های مربوط به مدیر گروه، اعضای هیأت علمی و دانشجویان است. تفاوت در خصوص مؤلفه‌های مورد سنجش در این پژوهش در چهار سطح عالی، خوب، متوسط و ضعیف انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که از میان عوامل شش گانه مورد ارزیابی گروه، چهار عامل (اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه)، (دانشجویان)، (راهبردهای یاددهی - یادگیری) و (رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی) در وضعیت خوب و دو عامل (استادان) و (امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی) در وضعیت متوسط قرار دارند. وضعیت کیفی کلی گروه با تحقق ۶۵,۷۳ درصد از اهداف موردنظر در عوامل شش گانه مورد ارزیابی، در سطح خوب قرار دارد.

واژگان کلیدی:

ارزیابی درونی، گروه آموزشی، اعضای هیأت علمی، دانشجویان.

^۱ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴

نتیجه‌گیری درباره کیفیت گروه آموزشی

ردیف	عامل	درصد تحقق عامل	وضعیت عامل	میانگین درصد تحقق عوامل شش‌گانه	وضعیت کل عوامل شش‌گانه
۱	اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه	۷۲,۲۵	خوب	۶۵,۷۳	خوب
۲	استادان	۴۰,۸۷	متوسط		
۳	دانشجویان	۷۷,۸۴	خوب		
۴	راهبردهای یاددهی - یادگیری	۷۸,۷۴	خوب		
۵	رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی	۷۵,۳۴	خوب		
۶	امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی	۴۹,۳۷	متوسط		

نتایج حاصل از ارزیابی گروه آموزش زبان عربی پردیس حضرت معصومه (س) قم حاکی از این است که ۶۵,۷۳ درصد از اهداف موردنظر گروه تحقق یافته و وضعیت کیفی کلی گروه با توجه به عوامل شش‌گانه مورد ارزیابی، در سطح خوب قرار دارد؛ یعنی این گروه با وضعیت عالی و اهداف خود فاصله داشته و باید در جهت رفع این شکاف تلاش کند.

از میان عوامل شش‌گانه مورد ارزیابی گروه، چهار عامل (اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه)، (دانشجویان)، (راهبردهای یاددهی - یادگیری) و (رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی) در وضعیت خوب و دو عامل (استادان) و (امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی) در وضعیت متوسط قرار دارند.

در بررسی تفصیلی ملاک‌ها و شاخص‌های مورد ارزیابی، این نکته آشکار است که ملاک‌هایی مانند اهداف گروه، برنامه توسعه گروه و سازوکار ارزیابی فعالیت‌ها، آئین‌نامه و مصوبات گروه، فعالیت‌های آموزشی، پذیرش و پیشرفت تحصیلی دانشجویان، علاقه و آگاهی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و حرفه معلمی، استفاده از منابع، فناوری اطلاعات و ارتباطات و وسایل آموزشی، در وضعیت عالی هستند و ملاک‌هایی مانند مدیریت گروه، روند توسعه گروه، فعالیت‌های بر گروهی گروه، تشکیلات سازمانی، الگوها و روش‌های تدریس، ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، رشته‌های تحصیلی و اهداف آن، انعطاف‌پذیری برنامه درسی رشته‌های تحصیلی نسبت به نیازهای فرد، جامعه و آموزش و پرورش، فضاهای آموزشی و اداری، امکانات و خدمات رایانه‌ای در وضعیت خوب قرار دارند و ملاک‌هایی مانند فعالیت‌های پژوهشی، تعامل دانشجویان با استادان، کتابخانه و سیستم اطلاع‌رسانی در وضعیت متوسط بوده و ملاک‌هایی مانند منابع مالی مورد استفاده گروه، ترکیب و توزیع استادان گروه، ارتباط استادان با همکاران خارج از دانشگاه و خارج از کشور، کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها، در وضعیت ضعیف قرار دارند.

گروه باید ضمن تقویت نقاط قوت، به رفع نقاط ضعف بپردازد. نمایان شدن نقاط قوت و ضعف گروه از طریق رویکرد ارزیابی درونی، علاوه بر این که بیانگر عدم تحقق کامل اهداف این گروه است نقطه شروعی برای بهبود و ارتقاء وضعیت موجود است و اعضای گروه با شناخت وضعیت موجود، بهتر می‌توانند جهت برطرف نمودن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت گروه برنامه‌ریزی و اقدام نمایند.

۱. مقدمه

دانشگاه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی که به تربیت نیروی انسانی کارآمد، شایسته و ماهر به‌منظور پاسخگویی به نیازهای جامعه در زمینه‌های گوناگون می‌پردازند، نقش کلیدی در فرایند توسعه کشور دارند؛ زیرا با بروندادهای خود به جامعه در راه پیشرفت و توسعه همه‌جانبه کشور گام برمی‌دارند. بنابراین شالوده توسعه کشور در دانشگاه ریخته می‌شود و پیشرفت و توسعه نهادهای دیگر به کیفیت آن‌ها مرتبط است.

ارتقاء و بهبود کیفیت آموزش هدف متعالی هر نظام آموزشی است. جهت نیل به این هدف باید وضع مطلوب عوامل نظام دانشگاهی را تعریف و به‌صورت مستمر در بهبودی وضع موجود و نزدیک کردن آن به وضع مطلوب کوشید. «نقش و اهمیت ارزشیابی در فرایند اصلاح و رشد برنامه‌های سازمان‌ها بر کسی پوشیده نیست. ایجاد نظام ارزشیابی ابزاری را برای عامل اجرایی فراهم می‌سازد تا به‌وسیله آن فعالیت‌های خود را موردبازنگری قرار دهد، نقاط قوت و ضعف را تعیین و گزینه‌های مناسب را برای اصلاح برنامه انتخاب کند. میزان توجه دستگاه‌ها به فرایند ارزشیابی بیانگر خواست سازمان نسبت به بهبود فرایندهای جاری و رفع کاستی‌های موجود است. از ملزومات وجود فرایند ارزشیابی دقیق، عینی، مستقل و مطلوب دستیابی به منابع علمی و طراحی فرایند بر اساس مستندات علمی است» (زارعی زورکی و مقامی، ۱۳۹۶: ص ۵۳-۵۴). «تنها به‌وسیله یک رهیافت مناسب ارزشیابی می‌توان وضعیت عوامل تشکیل‌دهنده نظام و عملکرد آن را مورد قضاوت قرار داد» (محمدی و دیگران، ۱۳۸۴: ص ۳۲). «بر اساس تشخیص مشکلات، کزی‌ها و کاستی‌های نظام آموزشی است که می‌توان سیاست‌های آموزشی مؤثری را تدوین کرد» (بازرگان، ۱۳۷۱: ص ۴۳).

بنا بر تعریف پاتون، ارزیابی عبارت است از «گردآوری اطلاعات درباره فعالیت‌ها، ویژگی‌ها و بروندادهای برنامه به‌منظور قضاوت درباره برنامه، بهبود اثربخشی برنامه و یا اطلاع‌رسانی برای تصمیم‌گیری جهت برنامه‌ریزی آینده» (۱۹۹۷، ص ۲۳). الگوهای مختلفی برای ارزیابی وجود دارد «رایج‌ترین الگوی ارزیابی در نظام‌های آموزش عالی الگوی اعتباربخشی است. در کاربرد این الگو در کشورهای مختلف می‌توان به دو نوع رهیافت در ارزیابی آموزش عالی نظر داشت: الف) ارزیابی درونی. ب) ارزیابی برونی. ارزیابی درونی مرحله آغازین کاربرد الگوی اعتباربخشی تلقی می‌شود. در این مرحله نظام دانشگاهی به‌منظور خود در آینه دیدن اقدام به ارزیابی می‌کند تا جنبه‌های قوت و ضعف خود را دریابد و به اصلاح نقطه‌ضعف‌ها بپردازد. به‌عبارت‌دیگر، در ارزیابی درونی یک نظام دانشگاهی (گروه آموزشی / دانشکده / دانشگاه)، خود اعضا خودبه‌خود به‌صورت‌بندی سؤال‌های ارزیابی می‌پردازند، روش‌های گردآوری داده‌های مورد نیاز را تعیین کرده و پس از تحلیل آن‌ها شخصاً به قضاوت درباره خود می‌پردازند. سرانجام، با استفاده از نتایج، به بهبود امور می‌پردازند» (بازرگان، ۱۳۷۴: ص ۵۳-۵۴).

تضمین کیفیت در آموزش عالی بسیار مهم و ضروری است «کیفیت، هزینه و بهره‌وری به‌عنوان سه عامل اساسی مورد توجه خاص دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی هستند، اما کیفیت بیش از دو عامل دیگر مورد توجه جدی قرار گرفته است چون اعتقاد بر این است که هزینه و بهره‌وری به‌نوعی تحت تأثیر عامل کیفیت قرار می‌گیرند، اگر کیفیت بهبود یابد، هزینه‌ها کاهش یافته و بهره‌وری افزایش می‌یابد» (هاشمی و پور امین‌زاد، ۱۳۹۰: ص ۱۰). ارزیابی از نظام‌های آموزشی یکی از ضرورت‌های پویایی این نظام‌ها محسوب می‌شود «عدم وجود فرایند ارزیابی مستمر در نظام‌های آموزشی، موجب رکود آن‌ها می‌گردد» (رحمانی و فتحی، ۱۳۸۷: ص ۳۰). با توجه به این‌که گروه‌های آموزشی هسته اصلی فعالیت‌های دانشگاه محسوب می‌شود و ارتقای کیفیت دانشگاه به ارتقای کیفیت گروه‌های آموزشی وابسته است، انجام فرایند ارزیابی درونی گروه آموزشی در رشد کمی و کیفی دانشگاه و در نتیجه، بهبود و ارتقای سطح کیفی نظام آموزشی تأثیر بسیار دارد. «منظور از ارزیابی درونی آن است که دست‌اندرکاران نظام (برنامه) نسبت به

هدف‌های نظام و مسائلی که در تحقیق این هدف‌ها وجود دارد، آگاهی بیشتری به دست آورند؛ سپس میزان دستیابی به آن‌ها را بسنجند تا بر اساس آن به برنامه‌ریزی فعالیت‌های آینده جهت بهبود کیفیت بپردازند. به عبارت دیگر در ارزیابی درونی، میزان تطابق هدف‌های نظام (برنامه) با وضعیت موجود آن ارزیابی و بر اساس آن فعالیت‌های آینده برنامه‌ریزی می‌شود» (بازرگان، ۱۳۹۳، ص ۱۳۲).

ارزیابی درونی گروه آموزشی، فرایند نظام‌مند جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها با هدف پویا نمودن عملکرد گروه و برنامه‌ریزی برای ارتقاء سطح کیفی گروه است. با انجام ارزیابی درونی می‌توان نقاط ضعف و قوت گروه را شناسایی کرد و در نهایت برای بهبود و ارتقاء کیفیت گروه پیشنهادهایی را عرضه نمود و برنامه‌ریزی لازم برای نیل به سطح کیفیت آرمانی را انجام داد. ارزیابی درونی زمانی واجد بیشترین تأثیر و ارزش خواهد بود و به تحقق موارد مذکور منجر می‌شود که بتواند نیازهای اطلاعاتی مخاطبان و کلیه افراد ذی‌نفع، مرتبط و علاقه‌مند خود را به بهترین نحو ممکن برآورده نماید. ضمن اینکه مدون و مستندسازی فعالیت‌های ارزیابی درونی باعث انتقال یافته‌ها و دستاوردهای ارزیابی به سایر افراد متأثر از نتایج آن می‌گردد.

هدف از اجرای پژوهش حاضر بررسی وضعیت موجود به منظور شناخت مستدل مسائل و مشکلات موجود و ارائه پیشنهادها و راهکارهای لازم در راستای ارتقاء وضعیت آموزشی گروه آموزش زبان عربی پردیس حضرت معصومه (س) دانشگاه فرهنگیان قم است. قضاوت در خصوص مؤلفه‌های مورد سنجش در این پژوهش در چهار سطح عالی، خوب، متوسط و ضعیف انجام شد.

محدوده	شرح وضعیت
۱۰۰-٪-۸۰,۰۰	عالی
۷۹,۹۹-٪-۵۵,۰۰	خوب
۵۴,۹۹-٪-۳۱,۰۰	متوسط
۳۰,۰۰-٪-۰	ضعیف

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ سؤالات زیر است:

- ۱ - میزان مطلوبیت ساختار سازمانی و مدیریت و تشکیلات گروه چگونه است؟
- ۲ - میزان مطلوبیت استادان چگونه است؟
- ۳ - میزان مطلوبیت دانشجویان چگونه است؟
- ۴ - میزان مطلوبیت راهبردهای یاددهی - یادگیری چگونه است؟
- ۵ - میزان مطلوبیت رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی چگونه است؟
- ۶ - میزان مطلوبیت امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی چگونه است؟

پیشینه پژوهش

ارزیابی کیفیت در آموزش عالی با اجرای طرح ارزیابی درونی در بسیاری از گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های ایران مورد توجه قرار گرفته است. از جمله «ارزیابی درونی و برونی درون- دانشگاهی گروه آموزشی فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه تهران» توسط عباس بازرگان و دیگران؛ و «ارزیابی درونی در گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه علامه طباطبایی» توسط عباس پور و محمد شرفی؛ و «ارزیابی درونی کیفیت در گروه آموزشی مدیریت صنعتی دانشگاه تهران: فرایند، نتایج و دستاوردها» توسط زهره

عزیزی؛ و «ارزیابی درونی گروه آموزشی آمار دانشگاه علم و فرهنگ» توسط الهام بازیار و رضا محمدی؛ و «ارزیابی درونی گروه آموزشی تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز» توسط محمدرحیم نجفزاده و دیگران. پژوهش‌های دیگری نیز در این خصوص انجام شده که هدف همه آن‌ها تعیین نقاط قوت و نقاط ضعف گروه آموزشی مربوطه و بهبود کیفیت نظام دانشگاهی بوده است.

با توجه به نوپا بودن دانشگاه فرهنگیان، ارزیابی درونی در این دانشگاه سابقه کمی دارد و بر اساس تحقیقات انجام شده تاکنون مقاله‌ای در این موضوع چاپ نشده است. از آنجاکه گروه‌های آموزشی یکی از شریان‌های اصلی دانشگاه بوده و تأثیر قابل توجهی در بهبود کیفیت دانشگاه دارد، پژوهش حاضر سعی دارد با رویکرد درونی گامی مؤثر در رشد کیفی گروه آموزش زبان عربی پردیس حضرت معصومه (س) دانشگاه فرهنگیان قم بردارد.

۲. (عامل ۱) اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه

جدول شماره (۱) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل

اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	اهداف گروه	وجود اهداف و رسالت‌های مدون، مطلع بودن اساتید و دانشجویان از اهداف، تناسب اهداف با نیازهای فرد و نظام تعلیم و تربیت	۲۲،۵۱	۹۳،۷۹	عالی	۷۲،۲۵
۲	مدیریت گروه	ویژگی‌های فردی مدیر گروه، سازوکار مشخص در ارزیابی مدیر، میزان رضایت‌مندی استادان از مدیر، نقش مدیر در ایجاد مشارکت	۳۰،۰۰	۷۱،۴۳	خوب	
۳	روند توسعه گروه	تعداد استادان استفاده‌کننده از نرم‌افزارها، تعداد کتاب‌های چاپ‌شده اساتید، تعداد مقالات چاپ‌شده اساتید، ...	۹۳،۰۰	۷۹،۴۹	خوب	
۴	برنامه توسعه گروه و سازوکار ارزیابی فعالیت‌ها	تدوین برنامه توسعه کمی و کیفی نیروی انسانی، تدوین برنامه برای توسعه فعالیت‌های آموزشی، ...	۱۸،۰۰	۱۰۰،۰۰	عالی	
۵	آئین‌نامه و مصوبات گروه	وجود آئین‌نامه‌های داخلی گروه، اجرای آئین‌نامه‌های داخلی توسط مدیر گروه، ...	۱۵،۰۰	۱۰۰،۰۰	عالی	

۶	فعالیت‌های برون گروهی	تعداد اساتید که با سایر دانشگاه‌ها همکاری تخصصی دارند	۱۴,۰۰	۵۸,۳۳	خوب
۷	منابع مالی مورد استفاده گروه	جذب منابع مالی خارج از دانشگاه توسط گروه	۰,۰۰	۰,۰۰	ضعیف
۸	تشکیلات سازمانی	نرخ کارکنان غیر هیئت‌علمی گروه به دانشجو و استاد، نرخ تحصیلات کارکنان غیر هیئت‌علمی	۹,۰۰	۷۵,۰۰	خوب

۱,۲. توصیف

مرکز تربیت‌معلم حضرت معصومه (س) در سال ۱۳۵۹ با تبدیل دانشسرای مقدماتی دختران به تربیت‌معلم با جذب ۱۸۹ دانشجو در مقطع کاردانی در رشته‌های علوم انسانی، علوم ریاضی، علوم تجربی، علوم دینی، آموزش ابتدایی کار خود را آغاز نمود. از ابتدای تشکیل مرکز تربیت‌معلم، گروه‌های آموزشی فعالیت خود را با اساتید موظف و مدعو آغاز نمود. گروه‌های آموزشی رسماً فعالیت خود را در سال ۱۳۶۰ در مرکز تربیت‌معلم حضرت معصومه (س) قم آغاز نمود. دانشگاه فرهنگیان در سال ۱۳۹۰ با تجمیع کلیه مراکز تربیت‌معلم سراسر ایران تأسیس شد و به دنبال آن پردیس حضرت معصومه (س) قم با رشته‌های دبیری الهیات و معارف اسلامی، دبیری زبان و ادبیات عربی و آموزش ابتدایی در مقطع کارشناسی به فعالیت خود ادامه داد. در سال ۱۳۹۶، گروه آموزشی الهیات و آموزش زبان عربی (به صورت ترکیبی) تشکیل شد. در سال ۱۳۹۷ با ابلاغ آیین‌نامه ساختار گروه‌های آموزشی، گروه‌های آموزشی در پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان بازساماندهی شد و بدین ترتیب گروه آموزش الهیات و گروه آموزش زبان عربی در پردیس حضرت معصومه (س) قم از هم تفکیک شدند.

۲,۲. تحلیل، تفسیر و قضاوت

نتایج ارزیابی عامل اهداف، جایگاه سازمانی، مدیریت و تشکیلات گروه حاکی از این است که ملاک برنامه توسعه گروه و سازوکار ارزیابی فعالیت‌ها با کسب ۱۸ امتیاز و ملاک آیین‌نامه‌ها و مصوبات گروه با کسب ۱۵ امتیاز، ۱۰۰ درصد تحقق یافته‌اند، ملاک اهداف گروه نیز با کسب ۲۲,۵۱ امتیاز، ۹۳,۷۹ درصد تحقق یافته است و هر سه ملاک مذکور در وضعیت عالی قرار دارند. پس از آن به ترتیب، ملاک روند توسعه گروه با کسب ۹۳ امتیاز و ۷۹,۴۹ درصد تحقق، ملاک تشکیلات سازمانی با ۹ امتیاز و ۷۵ درصد تحقق، ملاک مدیریت گروه با ۳۰ امتیاز و ۷۱,۴۳ درصد تحقق و ملاک فعالیت‌های برون گروهی با ۱۴ امتیاز و ۵۸,۳۳ درصد تحقق، برآورد گردیده و در وضعیت خوب قرار دارند. کمترین امتیاز (۰) مربوط به ملاک منابع مالی مورد استفاده گروه است که تحقق نیافته و در وضعیت ضعیف قرار دارد. علت ضعف در ملاک منابع مالی مورد استفاده گروه، عدم تخصیص منابع مالی به گروه و عدم استقلال مالی گروه است.

۳,۲. پیشنهاد برای بهبودی

برای رسیدن به وضعیت عالی در تمام ملاک‌های فوق، پیشنهادها زیر مطرح می‌شود:
تلاش برای جذب هیأت علمی، افزایش کارکنان غیر هیأت علمی گروه، تخصیص اتاق مجزا به هر یک از اعضای هیأت علمی گروه، تسهیل لازم برای استفاده از فرصت‌های مطالعاتی جهت ارتقاء علمی اساتید، تلاش برای راه‌اندازی مقاطع تحصیلات تکمیلی، تخصیص بودجه‌های کافی در سطح دانشگاه جهت پژوهش، در سطح وزارتخانه و دانشگاه، اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت تعامل دانشگاه با

سایر دانشگاه‌ها و سازمان‌های اجرایی جهت انجام فعالیت‌های پژوهش، آموزشی، ایجاد انگیزه‌های لازم برای اعضاء هیأت علمی و دانشجویان

۳. (عامل ۲) استادان

جدول شماره (۲) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل استادان

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	ترکیب و توزیع استادان گروه	نرخ استادان گروه از نظر سن، مرتبه علمی و سابقه کار، نسبت استاد به دانشجو، نسبت استاد تمام‌وقت به مدعو، ...	۵,۰۰	۲۷,۷۸	ضعیف	۴۰,۸۷
۲	فعالیت‌های آموزشی	متوسط تعداد واحدهای تدریس شده استادان گروه در سال گذشته، متوسط تعداد واحدهای تدریس شده استادان گروه در سایر گروه‌های آموزشی	۶,۰۰	۱۰۰,۰۰	عالی	
۳	فعالیت‌های پژوهشی	سرانه مقالات چاپ‌شده در مجلات معتبر داخلی و خارجی، سرانه تألیف و ترجمه، ...	۱۵,۰۰	۳۵,۷۱	متوسط	
۴	ارتباط استادان با همکاران خارج از دانشگاه و خارج از کشور	وجود فعالیت‌های مشترک با سایر استادان در داخل گروه، خارج از گروه، خارج از کشور	۰,۰۰	۰,۰۰	ضعیف	

۱,۳. توصیف

گروه آموزش زبان عربی در حال حاضر ۳ عضو هیأت علمی دارد که هر ۳ نفر در مرتبه استادیاری قرار دارند. تعداد اساتید مدعو نسبت به اعضاء هیأت علمی گروه بسیار بیشتر است که نقطه منفی محسوب می‌شود.

۲,۳. تحلیل، تفسیر و قضاوت

بر اساس ارزیابی انجام شده در رابطه با این عامل، بیشترین امتیاز (۶) و مربوط به ملاک فعالیت‌های آموزشی است که صد در صد تحقق یافته و در وضعیت عالی قرار دارد. ملاک فعالیت‌های پژوهشی با کسب ۱۵ امتیاز، ۳۵,۷۱ درصد تحقق یافته و در وضعیت متوسط قرار دارد. ملاک ترکیب و توزیع استادان گروه با کسب ۵ امتیاز، ۲۷,۷۸ درصد تحقق یافته و در وضعیت ضعیف قلمداد می‌شود. کمترین امتیاز (۰) مربوط به ملاک ارتباط استادان با همکاران خارج از دانشگاه و خارج از کشور است که تحقق نیافته و در وضعیت ضعیف قرار دارد.

۳,۳. پیشنهاد برای بهبودی

تأمین اعضاء هیأت علمی متخصص و مورد نیاز گروه، فراهم نمودن زمینه‌های جذب نیروهای جدید با کاهش مدت‌زمان فرایند جذب، ارائه تسهیلات رفاهی به اعضاء هیأت علمی جهت ایجاد انگیزه و ارتقاء سطح علمی، اتخاذ سیاست‌های مناسب در سطح وزارتخانه و دانشگاه جهت تعامل دانشگاه با سایر دانشگاه‌ها و سازمان‌های اجرایی جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی، ایجاد انگیزه‌های لازم برای اعضاء هیأت علمی جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی، تخصیص تحصیلات تکمیلی به پردیس جهت ترغیب اعضاء هیأت علمی به انجام فعالیت‌های پژوهشی و راهنمایی پایان‌نامه‌های دانشجویی

۴. عامل (۳) دانشجویان

جدول شماره (۳) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل دانشجویان

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	پذیرش و پیشرفت تحصیلی دانشجویان	نسبت دانشجویان مشروط، انصرافی و اخراجی گروه به کل دانشجویان گروه	۲۱,۰۰	۱۰۰,۰۰	عالی	۷۷,۸۴
۲	تعامل دانشجویان با استادان	میزان مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های تدریس و تحقیق استادان	۳,۰۰	۵۰,۰۰	متوسط	
۳	علاقه و آگاهی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و حرفه معلمی	آگاهی دانشجویان از ماهیت رشته تحصیلی و حرفه معلمی، علاقه دانشجویان از ماهیت رشته تحصیلی و حرفه معلمی	۱۲,۵۳	۸۳,۵۳	عالی	

۱,۴. توصیف

این گروه در حال حاضر ۲۹۷ دانشجو در مقطع کارشناسی دارد. بدیهی است که یک عامل مهم در ارتقاء علمی گروه، کمیت و کیفیت دانشجویان است. البته مقطع پذیرش دانشجو نیز فاکتور مهم دیگری در این عرصه محسوب می‌شود؛ خصوصاً مقاطع تحصیلات تکمیلی که ارتقاء سطح پژوهشی گروه را به دنبال دارد و متأسفانه، این مقطع هنوز به این گروه تخصیص نیافته است.

۲,۴. تحلیل، تفسیر و قضاوت

بر اساس ارزیابی انجام شده در رابطه با این عامل، ملاک پذیرش و پیشرفت تحصیلی دانشجویان با کسب ۲۱ امتیاز، صد در صد تحقق یافته و ملاک علاقه و آگاهی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و حرفه معلمی ۱۲,۵۳ امتیاز و ۸۳,۵۳ درصد تحقق یافته و هر دو ملاک در وضعیت عالی قرار دارند. ملاک تعامل دانشجویان با استادان با کسب ۳ امتیاز و ۵۰ درصد تحقق، در وضعیت متوسط قرار دارد. ملاک پذیرش و پیشرفت تحصیلی دانشجویان و ملاک علاقه و آگاهی دانشجویان نسبت به رشته تحصیلی و حرفه معلمی بیشترین امتیاز را کسب نموده که دلیل آن تلاش اساتید در ارتقاء سطح آموزش دانشجویان و تضمین آینده شغلی دانشجویان است. بنابراین، تضمین آینده شغلی از نقاط مثبت این دانشگاه محسوب می‌گردد؛ اما ممکن است موجب کاهش انگیزه تحصیل و تلاش

جهت کسب علم شود. ملاک تعامل دانشجویان با استادان کمترین امتیاز را کسب نموده که علت آن عدم مشارکت دانشجویان در تحقیقات و پژوهش استادان است.

۳،۴. پیشنهاد برای بهبودی

با توجه به نوپا بودن دانشگاه بهتر است دانشگاه فعالیت‌های تبلیغاتی بیشتری جهت معرفی خود به جامعه انجام دهد تا متقاضیان از موقعیت، امکانات و خدمات این دانشگاه مطلع باشند و سبب جذب دانشجویان با رتبه‌های بهتر شود. اختصاص منابع مالی و امکاناتی دانشگاه برای گروه‌های آموزشی موجب کاهش نارضایتی در دانشجویان گروه می‌شود. رشته‌های تحصیلی توسط رسانه‌های عمومی خصوصاً صداوسیما معرفی گردند. جهت مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های پژوهشی اساتید انگیزه ایجاد گردد.

۵. (عامل ۴) راهبردهای یاددهی - یادگیری

جدول شماره (۴) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل راهبردهای یاددهی - یادگیری

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	الگوها و روش‌های تدریس	میزان رضایت دانشجویان از روش تدریس، طرح درس مناسب استادان، میزان استفاده از فناوری و ...	۳۱،۳۷	۷۴،۶۹	خوب	۷۸،۷۴
۲	استفاده از منابع، فناوری اطلاعات و ارتباطات و وسایل آموزشی	میزان استفاده از منابع، فناوری اطلاعات و ارتباطات و وسایل آموزشی و میزان رضایت دانشجو	۱۶،۲۵	۹۰،۲۸	عالی	
۳	ارزشیابی پیشرفت تحصیلی	شیوه‌های متنوع ارزشیابی	۸،۵۵	۷۱،۲۵	خوب	

۱،۵. توصیف

یکی از عوامل مهم ارزیابی درونی گروه، راهبردهای یاددهی - یادگیری است. شاید بتوان گفت فرایند یاددهی - یادگیری یکی از مهم‌ترین اهداف آموزش محسوب می‌شود. تحولات زیادی در روش‌های تدریس به‌خصوص با پیشرفت علوم رایانه‌ای اتفاق افتاده است که مراکز آموزشی باید جهت استفاده از این ابزارها امکانات و زمینه‌های لازم را فراهم نمایند. در این خصوص در صورت لزوم باید آموزش‌های لازم به اعضاء هیأت علمی نیز داده شود و آخرین دستاوردها در این زمینه در اختیار اعضاء هیئت علمی قرار گیرد.

۲،۵. تحلیل، تفسیر و قضاوت

بر اساس ارزیابی انجام شده در رابطه با این عامل، ملاک میزان استفاده از منابع فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و وسایل آموزشی با کسب ۱۶،۲۵ امتیاز و ۹۰،۲۸ درصد تحقق، در وضعیت عالی قرار دارد. ملاک الگوها و روش‌های تدریس با کسب ۳۱،۳۷ امتیاز و ۷۴،۶۹ درصد تحقق و ملاک ارزشیابی پیشرفت تحصیلی با کسب ۸،۵۵ امتیاز و ۷۱،۲۵ درصد تحقق، در وضعیت خوب قرار گرفته اند. بدیهی است که این عامل باید تا وضعیت مطلوب‌تر و کسب امتیاز کامل ارتقاء یابد؛ زیرا یادگیری، رکن آموزش است.

۳,۵. پیشنهاد برای بهبودی

تدوین و تهیه سازوکارهای مناسب برای ارزیابی و پیشرفت تحصیلی، ارزیابی عملکرد اساتید به طور مستمر، ارائه طرح درس به دانشجویان در جلسه اول تدریس توسط استاد برای جلسات کل ترم، آموزش شیوه‌های مدرن از بازخورد پیشرفت تحصیلی دانشجویان برای اساتید، تجهیز کلاس‌ها به امکانات روز آموزشی جهت استفاده بهینه اساتید در امر آموزش، آموزش فن‌آوری‌های نوین آموزشی به اساتید

۶. (عامل ۵) رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی

جدول شماره (۵) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	رشته‌های تحصیلی و اهداف آن	وجود اهداف دقیق رشته در گروه، نسبت اساتدان به رشته تحصیلی ...	۱۱,۶۰	۷۷,۳۷	خوب	۷۵,۳۴
۲	انعطاف‌پذیری برنامه درسی رشته‌های تحصیلی نسبت به نیازهای فرد، جامعه و آموزش و پرورش	تناسب برنامه درسی با نیازها، تناسب با نیازها	۳۹,۵۹	۷۳,۳۱	خوب	

۱,۶. توصیف

از دیگر عوامل مهم در ارزیابی درونی گروه، رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی است. با توجه به سرعت پیشرفت علم، بازنگری برنامه‌های درسی باید در فاصله‌های زمانی کوتاه‌تری صورت گیرد. از طرفی تطابق رشته‌های تحصیلی با اهداف و رسالت‌های آموزش و پرورش نیز مهم است و باید مورد توجه قرار گیرد. رشته‌های تحصیلی باید با نیاز آموزش و پرورش در حال حاضر و در آینده، تناسب داشته باشد.

۲,۶. تحلیل، تفسیر و قضاوت

نتایج ارزیابی عامل رشته‌های تحصیلی و برنامه‌های درسی دلالت بر این دارد که ملاک رشته‌های تحصیلی و اهداف آن با کسب ۱۱,۶۰ امتیاز و ۷۷,۳۷ درصد تحقق و ملاک انعطاف‌پذیری برنامه‌های درسی رشته‌های تحصیلی نسبت به نیازهای فرد، جامعه و آموزش و پرورش با کسب ۳۹,۵۹ امتیاز و ۷۳,۳۱ درصد تحقق، در وضعیت خوب قرار دارند.

۳,۶. پیشنهاد برای بهبودی

راه‌اندازی دوره کارشناسی ارشد در رشته آموزش زبان عربی، تخصیص هرساله دانشجوی دوره کارشناسی به این پردیس با توجه به قطب بودن آن در این رشته، جذب اعضای هیأت علمی، بازنگری در سرفصل دروس رشته، بررسی سالانه دروس از جهت تناسب آن با نیاز آموزش و پرورش

۷. (عامل ۶) امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی

جدول شماره (۶) وضعیت ملاک‌ها و نشانگرهای مربوط به عامل امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی

ردیف	ملاک‌ها	نشانگرها	امتیاز ملاک	درصد تحقق	وضعیت	میانگین درصد تحقق
۱	فضاهای آموزشی و اداری	سرانه فضای آموزشی، سرانه فضای اداری، سایت رایانه‌ای و ...	۱۶,۳۹	۶۸,۲۸	خوب	۴۹,۳۷
۲	کتابخانه و سیستم اطلاع‌رسانی	تناسب فضای کتابخانه با تعداد دانشجو، آزمایشگاه مکتب علمی و مجلات و ...	۸,۴۷	۴۰,۳۴	متوسط	
۳	امکانات و خدمات رایانه‌ای	تناسب امکانات با نیازهای استادان و دانشجویان	۴,۰۰	۶۶,۶۷	خوب	
۴	کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها	سرانه کارگاه و نرخ بازدید	۲,۰۰	۲۲,۲۲	ضعیف	

۱,۷. توصیف

منابع و امکانات آموزشی و پژوهشی بخشی از فرایندهای پشتیبانی است که برای رسیدن به اهداف دانشگاه از اهمیت خاصی برخوردار است. برنامه گروه‌های آموزشی هر قدر هم که درست طراحی شود بدون وجود امکانات و تجهیزات لازم، به اجرا در نخواهد آمد. در گروه‌های آموزشی امکانات کافی برای اجرای برنامه‌ها وجود ندارد و این امر کیفیت اجرای برنامه‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۲,۷. تحلیل، تفسیر و قضاوت

نتایج ارزیابی عامل امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی حاکی از این است که ملاک فضاهای آموزشی و اداری با کسب ۱۶,۳۹ امتیاز و ۶۸,۲۸ درصد تحقق و ملاک امکانات و خدمات رایانه‌ای با کسب ۴ امتیاز و ۶۶,۶۷ درصد تحقق، در وضعیت خوب قرار دارند. ملاک کتابخانه و سیستم اطلاع‌رسانی با کسب ۸,۴۷ امتیاز و ۴۰,۳۴ درصد تحقق، در وضعیت متوسط قرار گرفته است و ملاک کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌ها با کسب ۲ امتیاز و ۲۲,۲۲ درصد تحقق، در وضعیت ضعیف قرار دارد. کمبود فضای آموزشی، کتابخانه و کارگاه و آزمایشگاه متوجه کل پردیس است و برای رفع مشکل، نیاز است که ساختمان جدیدی احداث شود.

۳,۷. پیشنهاد برای بهبودی

احداث ساختمان جدید و بزرگ برای پردیس با تمام امکانات لازم، تجهیز و راه‌اندازی آزمایشگاه زبان برای رشته زبان عربی، به روز نگه‌داشتن کتب فارسی و عربی موجود در کتابخانه پردیس، اختصاص بودجه ویژه به گروه جهت تأمین تجهیزات مورد نیاز گروه، تجهیز کلاس‌های آموزشی به وسایل آموزشی و کمک‌آموزشی، ساختن سالن مطالعه مخصوص دانشجویان گروه، تجهیز کتابخانه به

مجلات علمی و تخصصی داخلی و خارجی مرتبط با رشته زبان عربی، افزایش زیربنای کارگاه فن‌آوری دانشجویان و افزایش تعداد رایانه‌ها و افزایش سرعت اینترنت

۸. ارائه راهکارهای عملی جهت اجرای پیشنهادها

ارزیابی درونی به‌عنوان یک رهیافت مشارکتی جهت ارتقاء کیفیت گروه‌های آموزشی، با بررسی و سنجش سیستمی وضعیت موجود، چشم به بهبود آینده گروه آموزشی دارد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از وضعیت موجود گروه، راهکارهایی جهت بهبود و ارتقاء وضع موجود گروه ارائه گردید که عبارت‌اند از: تدوین برنامه جامع و کلان برای توسعه فضای فیزیکی و امکانات گروه، تأسیس مقاطع تحصیلات تکمیلی، برقراری ارتباط با گروه‌های همسان در داخل و خارج از کشور و تشویق اعضای هیأت علمی گروه جهت توسعه و بهبود کیفیت و کمیت فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ با دانشجویان جهت آگاهی از انتظارات و نظرات دانشجویان و شناساندن انتظارات گروه به دانشجویان، راه‌اندازی کتابخانه تخصصی برای گروه و تجهیز آن، پیگیری اخذ مجوز مجلات علمی - پژوهشی، ایجاد انجمن علمی در گروه، استان و سازمان، آموزش روش‌های تدریس نوین به اساتید، بازنگری برنامه درسی و روزآمد کردن منابع درسی.

منابع

- بازرگان، عباس (۱۳۹۳ ش)، **ارزشیابی آموزشی: مفاهیم، الگوها و فرایندهای عملیاتی**، چاپ ۱۳، تهران: سمت.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۴ ش)، «ارزیابی درونی دانشگاهی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی»، **پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی**، سال سوم، ش ۳ و ۴، صص ۴۹-۷۰.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۲ ش)، «نگاهی به کاربرد روش‌های ارزیابی در برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی»، **دانش مدیریت**، ش ۲۰، صص ۶-۱۱.
- بازرگان، عباس (۱۳۷۱ ش)، «نظام اطلاعاتی برای برنامه‌ریزی و تحلیل سیاست‌های آموزشی»، **فصلنامه تعلیم و تربیت**، ش ۳۲، سال هشتم، صص ۴۱-۶۰.
- رحمانی، رمضان و فتحی‌واجارگاه، کوروش (۱۳۸۷ ش)، «ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی»، ش ۱، سال اول، صص ۲۸-۳۹.
- زارعی زورکی، اسماعیل و مقامی حمیدرضا (۱۳۹۶ ش)، **ارزشیابی نظام‌های کوچک آموزشی**، چاپ اول، تهران: سمت.
- محمدی، رضا و دیگران (۱۳۸۴)، **ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی**، چاپ اول، تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.
- هاشمی، سید حامد و پورامین‌زاد، سعیده (۱۳۹۰ ش)، تحلیل الگوی اعتبار سنجی و ارزیابی درونی جهت ارزیابی و تضمین کیفیت در نظام دانشگاهی، پنجمین همایش ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی، دانشگاه تهران، پردیس دانشکده‌های فنی.

Patton, M. Q. (1997). Utilization-Focused Evaluation, 3rd ed., London: sage.